

Zdravstveno varstvo državljanov

Republiški zakon o zdravstvenem varstvu in o organizaciji zdravstvene službe v LR Sloveniji (Ur. list LRS št. 9/61) ima posebno poglavje z naslovom »Zdravstveno varstvo«, ki obravnava kaj različne ukrepe, dejavnosti in akcije za zdravstveno varstvo posameznika in skupnosti. Iz tega poglavja je razvidna vsa skrb družbe za zdravstveno in higiensko stanje prebivalstva ter že zaradi tega zasluži posebno obravnavo.

1. Pojem in namen.

Z »zdravstvenim varstvom« mislimo vse tiste ukrepe, dejavnosti in akcije, ki jih izvajajo zdravstveni zavodi in zdravstveni delavci za izboljšanje zdravstvenega in higienskega stanja posameznika in skupnosti.

Namen zdravstvenega varstva je torej napredek zdravstvenega stanja državljanov in družbene skupnosti, ker je to osnovni pogoj za razvoj ustvarjalnih, gospodarskih in obrambnih sil države, kakor tudi za razvoj in izboljšanje delovnih pogojev delovnih ljudi. Še prav posebno pa je namen zdravstvenega varstva, da se zaradi splošnega napredka zdravstvenega stanja zagotovijo čimboljše zdravstveni pogoji za razvoj otrok, mladine in mater med nosečnostjo, ob porodu in po njem, dalje, da se preprečujejo in odstranjujejo vzroki in posledice obolenj ter da se sanirajo okolje in higienske razmere državljanov, da bi se s tem podaljšala življenjska doba in delovna sposobnost državljanov.

Ker je namen zdravstvenega varstva ne samo varstvo posameznega državljana, ampak vse skupnosti, zato je samo po sebi razumljivo, da je zdravstvena služba z zdravstvenimi zavodi — javna služba, zdravstveni delavci v teh zavodih pa — javni delavci.

2. Obseg zdravstvenega varstva in vrste zdravstvenih ukrepov, dejavnosti in akcij.

Kateri so ukrepi, dejavnosti in akcije, ki jih zdravstveni zavodi in zdravstveni delavci uporabljajo v splošno korist za napredek zdravstvenega stanja prebivalstva?

Obseg teh ukrepov je — skoro bi lahko rekli — neizčrpen, zakon o zdravstvenem varstvu in o organizaciji zdravstvene službe v LR Sloveniji (Ur. list LRS št. 9/61) pa jih je razvrstil na te vrste in kategorije:

a) *Splošni higienski ukrepi.* Med te ukrepe in dejavnosti spadajo zlasti: delo za izboljšanje higienskih razmer na vseh javnih krajih, trgih, ulicah, lokalnih prometnih sredstvih, komunalnih podjetjih, šolah, javnih poslopih, kopališčih, vodovodnih napravah, napravah za odpadne snovi in odplake ter kanalizacijah, v objektih za razvedrilo, šport, počitek, na pokopališčih, v stanovanjskih skupnostih in podobno.

Splošne higienske ukrepe uvaja in ureja s svojimi predpisi (odloki) občinski ljudski odbor, ki je nosilec vse skrbi za izboljšanje higienskih in sanitarnih razmer na svojem območju.

b) *Ukrepi za utrjevanje zdravja, za preprečevanje obolenj, za zgodnje odkrivanje in pravočasno zdravljenje obolelih in za odpravljanje posledic bolezni.* Med te ukrepe, dejavnosti in akcije spadajo zlasti: zdravstveni pregledi raznih skupin prebivalstva (žena, otrok, šolske mladine, športnikov, delavcev itd.); množični pregledi prebivalstva zaradi pravočasnega odkrivanja določenih bolezni (n. pr. tuberkuloze, raka, trahoma); ukrepi za izboljšanje kvalitete živil in zagotovitev dietetične prehrane; preskrba z zdravo pitno vodo; ureditev objektov za preskrbo z vodo; asanacija zemljišč; saniranje ozračja, odpadnih snovi in odpadnih voda; zdravljenje in medicinska rehabilitacija bolnikov; organizacija prve pomoči in prevoz bolnikov v zdravstvene zavode; rekreacija bolnikov; uporaba higienskih sredstev pri delu; prepoved uporabe prostorov, stvari, hrane in sploh sredstev, ki so nevarna za zdravje; preskrba z zdravili; ukrepi za varstvo pred ionizirajočimi sevanji in drugi podobni ukrepi in dejavnosti.

c) *Ukrepi za preprečevanje in zatiranje nalezljivih bolezni.* Med te ukrepe, dejavnosti in akcije štejemo zlasti: prijavljanje, odjavljanje in evidenca nalezljivo bolnih; obvezno zdravljenje določenih nalezljivih bolezni; izolacija bolnika in karantena oseb iz njegove okolice; iskanje žarišč nalezljivih bolezni; preventivna cepljenja; dezinfekcija, deratizacija in zdravstveno nadzorstvo nad ljudmi, ki bi utegnili prenesti nalezljivo bolezen; asanacije zemljišč, vode, hrane in ozračja; prepoved uporabe živil, vode, prostorov, da se prepreči prenos nalezljivih bolezni. V primeru epidemij ali ob pojavu posebno nevarnih nalezljivih bolezni se pa lahko odredijo še drugi ukrepi zoper nalezljive bolezni (n. pr. prepoved zbiranja in gibanja prebivalstva; ustavitev dela v šolah, uradih, letovanjih; prepoved prestopa državne meje itd.).

č) *Posebno zdravstveno nadzorstvo nad določenimi kategorijami ljudi, stvari, nad proizvodnjo, prometom, objekti itd. obsega zlasti nadzorstvo nad osebjem pri živilih, v šolah, zdravstvenih zavodih, pri ionizirajočih sevanjih in nad tistimi, ki so posebno izpostavljeni vplivom okolja; nad kroničnimi in postoperativnimi bolniki ter nad nalezljivo bolnimi in bacilonosci; dalje zdravstveno nadzorstvo nad delovnimi mesti in sredstvi, nevarnimi za zdravje; nad proizvodnjo, prometom, prostori in sredstvi, kjer se dela z živili; nad pitno vodo; nad proizvodnjo in prometom z zdravili, strupi in mamili; nad prevozom nalezljivo bolnih, pokopom in prevozom mrličev; nad javnimi kraji sploh, nad naravnimi in zdravilnimi sredstvi in podobno.*

d) *Zdravstvena prosveta in vzgoja.* Ta obsega zlasti pouk državljanov v osebni, mentalni in kolektivni higieni; o preprečevanju, o pojavih, o prenašanju in zdravljenju bolezni; vzgojo državljanov, da z zdravniškimi pregledi kontrolirajo svoje zdravje; pouk o negi bolnikov na domu, o pravilni prehrani, o prvi pomoči; pouk o škodljivih vplivih okolja; vzgojo osebja v šolah ter v gospodarskih in družbenih organizacijah za delo v zdravstveni prosveti; pouk zdravstvenih in drugih javnih delavcev o pravilni higienski ureditvi zavodov in podjetij; uvajanje higijene v učne programe šol in tečajev ter podobne akcije in dejavnosti.

e) *Ukrepi ob elementarnih nezgodah.* Ob elementarnih nesrečah (potresi, poplave, požari, nesreče v rudnikih, velike prometne nesreče itd.) se lahko odredijo:

aa) mobilizacija zdravstvenih delavcev in državljanov, starih nad 16 let;

bb) rekvizicija opreme, zdravil in transportnih sredstev ter začasna uporaba zgradb;

cc) posebne naloge zdravstvenim zavodom.

Ukrepe ob elementarnih nezgodah odreja predvsem Izvršni svet, ukrepe glede zdravstvenih zavodov in zdravstvenih delavcev ob takih prilikah pa tudi sekretariat Sveta za zdravstvo LRS. Mobilizacijo državljanov in začasno rekvizicijo predmetov pa lahko odredi tudi predsednik okrajnega oziroma občinskega ljudskega odbora. Če je podana samo neposredna nevarnost za življenje in zdravje ljudi, pa lahko ustrezni upravni organ za zdravstvo odredi zdravstvenim zavodom določene naloge in ukrepe ne glede na redne naloge teh zavodov.

3. Skrb za izvajanje ukrepov za zdravstveno varstvo

Vse spredaj navedene ukrepe za zdravstveno varstvo praktično izvajajo razni zdravstveni zavodi. Da pa bi zmogli te naloge, je zakon vsem zdravstvenim zavodom naložil dolžnost, da proučujejo zdravstveno in higiensko stanje ter življenjske razmere državljanov, da proučujejo vpliv okolja na zdravje ljudi in vzroke obolenj ter da v te namene zbirajo in analizirajo za zdravstveno službo pomembne podatke.

Da zdravstveni zavodi v redu izvajajo naloge zdravstvenega varstva, pa imajo na skrbi *politično teritorialne enote* — občine, okraji, republika in federacija.

Nosilec skrbi za zdravstveno varstvo državljanov in skupnosti je v skladu z našim splošnim družbenim sistemom in načelom decentralizacije zdravstvene službe *občina* kot temeljna politično-teritorialna enota. Občina mora poskrbeti, organizirati in morda tudi financirati vse vrste zdravstvenega varstva, za katere izrecno ni določena širša politično teritorialna enota (okraj, republika ali federacija). Občina mora zagotoviti državljanom zlasti te vrste zdravstvenega varstva:

- zdravstveno pomoč državljanom po zdravniških in zdravniških specialistih, prvo pomoč, obiske in nego na bolnikovem domu;
- bolnično zdravljenje;
- zobozdravstveno pomoč;
- zdravstveno varstvo šolske mladine, vajencev, športnikov (pregledi, higienski nadzor objektov);
- zdravstveno varstvo žena, nosečnic in porodnic (pregledi, nasveti, zdravljenje);
- utrjevanje zdravja, zgodnje odkrivanje in preprečevanje obolenj; terenske akcije proti nalezljivim boleznim;
- splošno higiensko nadzorstvo na javnih krajih in objektih;
- zdravstveno nadzorstvo nad živili, pitno vodo, odplakami, zrakom itd.;
- zdravstveno nadzorstvo nad bacilonosci in odkrivanje žarišč nalezljivih bolezni;
- množični pregledi prebivalstva;
- cepljenja proti nalezljivim boleznim;
- asanacije zemljišč;
- zdravstveno nadzorstvo nad delavci in ogroženimi osebami, nad delovnimi mesti, zgradbami in kraji, kjer se zbirajo ljudje;

- zdravstveno prosveto in vzgojo;
- preskrbo z zdravili;
- prevoz bolnikov v zdravstvene zavode;
- mrliško-pregledniško službo.

Ako občina v zdravstvenih zavodih na svojem območju ne more zagotoviti vseh teh vrst zdravstvenega varstva, se mora dogovoriti glede teh nalog z zdravstvenimi zavodi na območju druge občine.

Okraj oziroma republika morata poskrbeti praviloma samo za tiste oblike zdravstvenega varstva, ki ga občine oziroma okraji ne morejo zagotoviti ali ki imajo pomen za ves okraj oziroma republiko. Take oblike zdravstvenega varstva so zlasti znanstveno raziskovalno delo na področju zdravstva, širše akcije za izobraževanje zdravstvenih delavcev, preizkušanje zdravil, širše akcije ob nalezljivih boleznih, ustanavljanje specialnih zavodov, n. pr. za transfuzijo krvi, za balneologijo, za rehabilitacijo invalidov in podobnih. Okraj in republika pri zagotavljanju in izvajanju zdravstvenega varstva torej samo dopolnjujeta naloge, ki jih ima občina.

4. Program zdravstvenega varstva

Da bi bilo zdravstveno varstvo državljanov in skupnosti čimbolj popolno, učinkovito, smotno in načrtno, morajo občinski in okrajni ljudski odbori ter Svet za zdravstvo LRS — vsak seveda samo za območje svoje politične teritorialne enote — sprejeti *program zdravstvenega varstva*. Predlog tega programa pripravi ustrezni (občinski, okrajni, republiški) zdravstveni center potem, ko dobi mnenje ustanov za zdravstveno zavarovanje, zdravstvenih zavodov, gospodarskih, družbenih in drugih organizacij.

S tem programom se bodo določale razne vrste zdravstvenega varstva, ki se bodo v določenem obdobju, n. pr. enega ali več let, opravljale v politično teritorialni enoti, prioritetni red raznih oblik zdravstvenega varstva in morda tudi, kateri zdravstveni zavodi bodo to izvajali. V takem programu bo n. pr. določeno, da se bodo v določenem obdobju izvršili pregledi vse šolske mladine, pregledi vseh nosečnic ali vseh žena v občini, fluorografska akcija vsega prebivalstva, pregled vsega učnega osebja, pregledi pitne vode, proučitev vpliva ozračja na zdravje ljudi itd. Ako hočemo, da bo tak program res dober in za osnovo delu zdravstvenih zavodov in da bo prebivalstvo imelo resnično korist od tega, bo moral upoštevati vse najaktualnejše potrebe ljudi in krajev v politično teritorialni enoti in pri tem upoštevati utemeljena mnenja državljanov (zbor volivcev!), stánovanjskih skupnosti, ustanov za zdravstveno zavarovanje, Rdečega križa, organov delavskega samoupravljanja v gospodarskih organizacijah, SZDL in drugih organizacij in zavodov.

Za podlago pri pripravi programa zdravstvenega varstva pa bodo koristno služili ukrepi, ki jih navaja zakon o zdravstvenem varstvu in organizaciji zdravstvene službe v LRS kot ukrepe za zdravstveno varstvo.

Sprejet program zdravstvenega varstva bo za nekatere zavode — zlasti za tiste, ki opravljajo pretežno ali vsaj mnogo preventivno zdravstvenih nalog — *osnova za sklepanje pogodb s plačniki zdravstvenih storitev*. Seveda bo moral biti s tem programom vsklajen tudi letni delovni načrt tistih zdravstvenih zavodov, ki bodo izvajali programe zdravstvenega varstva.

Stanko Plut